

PLENARA

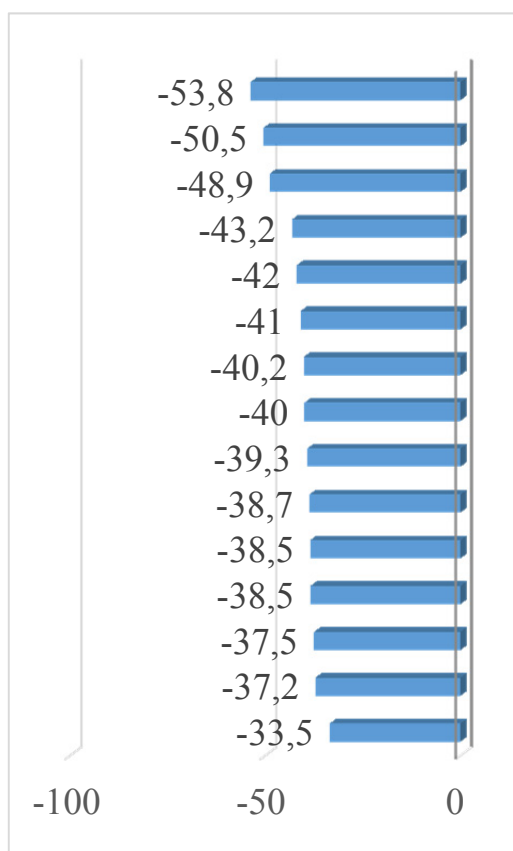
RISCURI GLOBALE – RISCURI LOCALE

Gr. Belostecinic,
dr. hab., prof. univ.,academician,
Rector ASEM

Lumea în care trăim este una foarte dinamică. Suntem martorii unor evenimente fără precedent în Europa, în întreaga lume, și acestea se dezvoltă cu ritmuri rapide, situația fiind cu totul alta decât cu 10 sau chiar 2 ani în urmă, generând noi oportunități, dar și noi incertitudini. De fapt, întreaga perioadă de existență a omenirii este marcată de coexistența și confruntarea unor procese și tendințe pozitive, și altora, care generează riscuri și amenințări.

Astfel, probabil că focul, pe care omul a început să-l utilizeze acum 700 -800 de mii de ani, a însemnat foarte mult pentru separarea acestuia de alte vietăți, dar este considerat a fi, în același timp, un prim pas spre inventarea bombei atomice (1, p. 21), capabile să pună sfârșit întregii omeniri.

Pentru economistul englez Thomas Malthus (1766-1834), considerat unul dintre cei mai influenți reprezentanți ai școlii economice "clasice", alături de Adam Smith (1723-1790) și de David Ricardo (1772-1823), "suprapopularea este considerată a fi principala amenințare" a omenirii (2,p.17).

Moldova
Bulgaria
Bosnia și Herțegovina
România
Polonia
Armenia
Albania
Jamaica
Tailanda
Georgia
Ucraina
Serbia
Cuba
Croația
Japonia

Desenul 1. Top 15 țări potrivit descreșterii numărului populației, către anul 2100 (%)

Și dacă pe timpul lui Thomas Malthus în toată lumea erau aproximativ 950 mln. de oameni(anul 1800), atunci peste 100 de ani, aproximativ 1,6 miliarde, pentru a ajunge peste 7 miliarde în anul 2000 (1, p.302).

Luând în considerare faptul că creșterea populației mondiale este în prezent de aproape 1% pe an (2,p.130), și chiar dacă pare a fi destul de slabă, se consideră că dacă acest ritm s-ar menține și în următoarele trei secole, atunci populația mondială ar depăși 70 de miliarde până în anul 2300. (2,p.133)

Desigur că evoluțiile demografice sunt diferite pentru diferite state ale lumii. Și dacă pentru unele suprapopularea a devenit deja o realitate, altele se confruntă cu o reducere drastică a numărului populației, iar printre acestea se numără atât Republica Moldova, cât și România (des. 1). Există mai multe clasamente la acest capitol, iar conform unora, R. Moldova se plasează pe primul loc în lista țărilor, a căror populație s-ar reduce drastic, cu 53,8%, către anul 2100 (3).

David Ricardo publică în 1817 lucrarea *Principiile de economie poliică și de impunere*, în care consideră deja drept problemă principală evoluția pe termen lung a prețului pământului și a nivelului rentei funciare, pe când Marx consideră drept cel mai marcant fenomen al epocii sale sărăcia proletariatului industrial, sau noua sărăcie urbană, care va deveni groparul burgheziei, considerând inevitabilă și victoria proletariatului (2,p. 20-26).

Contemporanul nostru Tomas Piketty, în lucrarea sa *Capitalul secolului XXI* repune în centrul analizei economice problema inegalităților în repartizarea veniturilor, iar aceasta provoacă creșterea inegalităților sociale și o reducere drastică a clasei medii.Trebuie să recunoaștem că da, numărul celor bogați este în creștere, dar, în același timp, ponderea celor săraci crește cu ritmuri mult mai mari.

Iar această situație face posibilă apariția unor grupări antisistem, care provoacă dezordine profundă și de durată, capabilă să distrugă echilibrul social, drept exemplu servind mișcarea Vestelor Galbene în Franța. Desigur că avem nevoie de o mai bună distribuire, dar și redistribuire a veniturilor și o mai mare uniformitate posibilă a cetățenilor unui sistem economic sau a unei națiuni.

La fel, referendumul organizat în Marea Britanie, "Brexit", ar putea provoca incertitudini pentru viitorul Uniunii Europene în întregime. Ne confruntăm cu provocarea cea mai mare pentru unitatea europeană din istoria Uniunii, datorată emoțiilor electoratului britanic.

Iar Teoria haosului, dezvoltată de Henri Poincare (1854-1912), a devenit populară cu așa numitul efect de fluture: „simpla bătaie de aripă a unui fluture la Beijing poate provoca un uragan în Arizona” (4).

Să ne amintim, în acest context, că Frontul Național al lui Le Pan încă nu a renunțat la un referendum pentru „Frexit”, ceea ce ar însemna începutul sfârșitului pentru proiectul european.

Este firesc, că Europa, Uniunea Europeană, trebuie să privească înainte, stabilind modul în care își va contura o viziune asupra viitorului său, domeniile în care sunt necesare îmbunătățiri pentru a asigura o dezvoltare economică sustenabilă. Chiar dacă este destul de greu să facem previziuni despre ceea ce se va întâmpla pe viitor. În acest context, semnarea noului Tratat franco-german, prin care Germania și Franța reconfirmă modelul de succes al unificării europene și dorința de a continua parcursul european comun, de rând cu recenta reuniune de la Sibiu a liderilor statelor europene, inspiră mai multă încredere în ziua de mâine a Europei unificate.

Lumea actuală guvernată de știință și tehnologie. Suntem martorii unei dezvoltări vertiginoase a domeniului tehnologiilor informaționale, iar informația a devenit, de fapt, o resursă strategică și fundamentală, asemănător capitalului în societatea industrială, și cu un impact hotărâtor asupra dezvoltării și prosperității oricărei națiuni. Revoluția digitală a schimbat și schimbă fundamental fiecare activitate umană, indiferent că vorbim de economie, inovație, educație,

sănătate, administrație etc. Pe de altă parte, ritmul acestei revoluții digitale este în continua creștere. Tehnologiile digitale - internetul, telefoanele mobile și orice alte instrumente care colectează, stochează și distribuie informația digitală - se răspândesc rapid în întreaga lume, atât în țările dezvoltate economic, cât și în cele în curs de dezvoltare. Iar mediul online, mediul mobil, canalele multiple, comunicațiile independente, crearea de baze de date, extragerea datelor, automatizarea și comunicațiile de la distanță sunt cuvinte cheie pentru noile tehnologii și resurse. Conform unor date, o zi obișnuită în viața Internetului înseamnă astăzi 207 miliarde de e-mailuri trimise; 8,8 miliarde de vizionări video pe Youtube; 4,2 miliarde de căutări pe Google (5)

Totodată, întrebarea pe care ne-o putem adresa este: dar până unde putem ajunge?!

Să ne amintim, că deși nimeni nu poate pretinde că a inventat computerul (apropo, prin cuvântul "computer" în cel de-al Doilea Război Mondial era denumită la americani persoana care realiza calcule numerice, ca parte a fișei postului) (6,p.40), se consideră că primul computer electronic digital multifuncțional complet automatizat din lume a fost construit în timpul războiului de americanul Jonh von Neumann, numit Electronic Numerical Integrator and Computer, sau ENIAC.

ENIAC avea peste 30 de metri lungime, 3,5 metri înălțime și un metru grosime. Conținea 17468 de tuburi electronice cu vid și cântărea aproape 30 de tone. (6,p.41) Calculatorul efectua doar 5000 de operațiuni pe secundă (6p.429).

În anul 2008, cel mai rapid computer din lume, numit IBM Roadrunner, era capabil deja să realizeze un milion de miliarde de operațiuni pe secundă. (6p.429).

În 2014, cel mai rapid supercomputer din lume, aflat la Universitatea Națională de Tehnologie pentru Apărare din China, și numit Tianhe-2, a putut efectua circa 30 de cvadrilioane de calcule pe secundă, sau 33,86 petafropi (un petafrop este egal cu un milion de miliarde) (6,p.429).

Este firesc că tehnologia face mult bine, dar poate genera și mult rău, precum furtul de informații și de bani, dezinformarea, folosirea în scopuri dubioase a datelor cu caracter personal etc.

Deja se vorbește activ despre inteligența artificială. Roboticienii definesc creierile artificiale ca fiind mașinării create de om și destinate a fi la fel de inteligente, conștiente de sine și creative ca și oamenii. Există două tehnologii care joacă rolul-cheie în progresul inteligenței artificiale – cibernetica, legată de mașini, și neuroștiințele, legate de creierul uman. Adică ar reprezenta o integrare a creierului uman cu tehnologia(6, p.420)

Și chiar dacă savanții au încercat pe parcursul a zeci de ani să creeze mașini dotate cu inteligență artificială, nu există încă o asemenea mașină. Până în ziua de azi, computerele se pot doar supune comenzilor, urmând regulile impuse de algoritmi software. Dar ce va urma?

Cunoscutul Stephen Hawking, cosmolog și teoretician în fizică, considerat la timpul lui unul dintre cei mai inteligenți oameni de pe planetă, considera căutarea inteligenței artificiale ca fiind o idee periculoasă, care ar putea fi "cea mai mare greșală săvârșită de om în istorie", și poate și ultima. (6p.436-437).

Ca de obicei, la început de an, se desfășoară Forumul Economic Mondial în Davos, Elveția, având prezente în agende problemele stringente ale lumii. Iar tema principală a Forumului din 2019 a fost globalizarea: conceperea unei noi arhitecturi mondiale în epoca celei de a patra revoluții industriale. Forumul a lansat raportul "Riscuri globale", elaborat în baza unor cercetări sociologice (sondaje de opinii sub formă de anchetă) în rândul managerilor celor mai mari companii din lume, lideri politici etc, menționând că "riscurile globale se intensifică, însă dorința colectivă de a le aborda pare să lipsească", și că "reacția politică față de globalizare amenință nu doar economia

mondială, ci și ordinea liberală care a constituit piatra de temelie a nivelurilor fără precedent ale prosperității, creșterii și securității postbelice". (7)

Este firesc, că **economia nu funcționează independent de politică**, indiferent că vorbim

Nr d/o	La nivel global	Nr d/o	Pentru Europa
1.	Șomajul sau lipsa forței de muncă	1.	Atacurile cibernetice
2.	Eșecul guvernărilor naționale	2.	Bula speculativă (supraevaluarea activelor)
3.	Prețul energiei	3.	Eșecul guvernărilor naționale
4.	Criza financiară	4.	Eșecul mecanismelor fiscale sau al instituțiilor
5.	Atacurile cibernetice	5.	Șomajul sau lipsa forței de muncă
6.	Instabilitatea socială	6.	Criza financiară
7.	Eșecul mecanismelor fiscale sau instituționale	7.	Eșecul planificărilor urbanistice
8.	Infrastructura critică	8.	Conflicte interstatale
9.	Eșecul guvernărilor pe plan internațional	9.	Migrația economică
10.	Atacurile teroriste	10.	Fraudele electronice

despre un nivel național sau global. Intrăm într-o nouă ordine geoeconomică mondială, caracterizată prin confruntări economice majore dintre principalele puteri ale lumii, în primul rând, printr-o rivalitate puternică între SUA, China și Rusia, cu una profund economică între SUA și China, unde se folosesc instrumente economice pentru atingerea obiectivelor strategice. Drept consecință sunt și estimările privind reducerea ritmurilor de creștere economică la nivel mondial, dar și pentru economiile mai mari (Europa, China) în comparație cu perioadele precedente.

Respectiv, și **noile riscuri globale** din acest an, la nivel mondial, țin de eventuale conflicte comerciale, șomaj sau lipsa de forță de muncă eșecuri în guvernare, prețuri înalte la resurse energetice, o eventuală nouă criză financiară etc.

Și Europa trece printr-o perioadă foarte grea, iar drept termeni principali care o caracterizează mai mult pentru ultimii ani pot fi considerați: populismul naționalist, recesiune geopolitică, inegalități și disparități în materie de bogăție, conflicte înghețate, război hybrid, campanii sofisticate de dezinformare (din partea Rusiei), dezvoltarea și testarea unor noi tipuri de arme, criza și războiul din Ucraina, cele mai mari proteste din ultimele decenii din Franța, migrația și trendurile demografice, etc.

Respectiv, din cele 30 de riscuri globale posibile, **în Europa** cele mai mari se consideră a fi atacurile cibernetice, perspectiva unei noi crize economice, eșecurile guvernelor naționale, eventuale conflicte între țările continentului.

Este firesc, că riscurile globale pot avea consecințe și impact diferit, dar și o probabilitate diferită de a interveni. În opinia experților – participanți la elaborarea acestui raport, un impact

negativ major la nivel global în anul 2019 ar putea avea armele de nimicire în masă, schimbările climatice și calamitățile naturale, iar o probabilitate mai mare de a interveni o au la fel condițiile climatice, dar și eventuale escrocherii și atacuri cibernetice.

Tabelul 2

TOP 5 riscuri globale în 2019

Nr d/o	Ca mărime a impactului acestora	Nr d/o	Ca probabilitate de a interveni
1.	Armele de nimicire în masă	1.	Condiții climaterice extremale
2.	Imposibilitatea atenuării schimbărilor climatice și adaptării la aceste schimbări	2.	Imposibilitatea atenuării schimbărilor climatice și adaptării la aceste schimbări
3.	Condiții climaterice extremale	3.	Calamități naturale
4.	Criză de resurse acvatice	4.	Escrocherii și furturi de date
5.	Calamități naturale	5.	Atacuri cibernetice

Drept riscuri majore comune pentru **România și Republica Moldova** pentru anul în curs se consideră a fi migrația economică cu toate consecințele acesteia, un eventual conflict interstatal în regiune, eșecuri ale guvernării (8,9). Pentru **România** apare un risc ce ține, posibil, de scutul antirachetă amplasat și pe teritoriul țării, iar pentru **Republica Moldova** tot mai acută devine lipsa forței de muncă și o eventuală instabilitate socială profundă.

Tabelul 3

Riscuri majore în anul 2019, pentru România și Republica Moldova

Nr d/o	Pentru România	Nr d/o	Pentru Republica Moldova
1.	Eșecul guvernărilor pe plan regional și internațional (care pot afecta țara prin ricoșeu);	1.	Migrația economică pe scară mare;
2.	Migrația economică;	2.	Instabilitatea socială profundă;
3.	Catastrofele naturale;	3.	Eșecul guvernării naționale;
4.	Armele de distrugere în masă;	4.	Prețul mare a energiei;
5.	Un eventual conflict interstatal.	5.	Șomajul sau lipsa forței de muncă, dar și un posibil conflict interstatal.

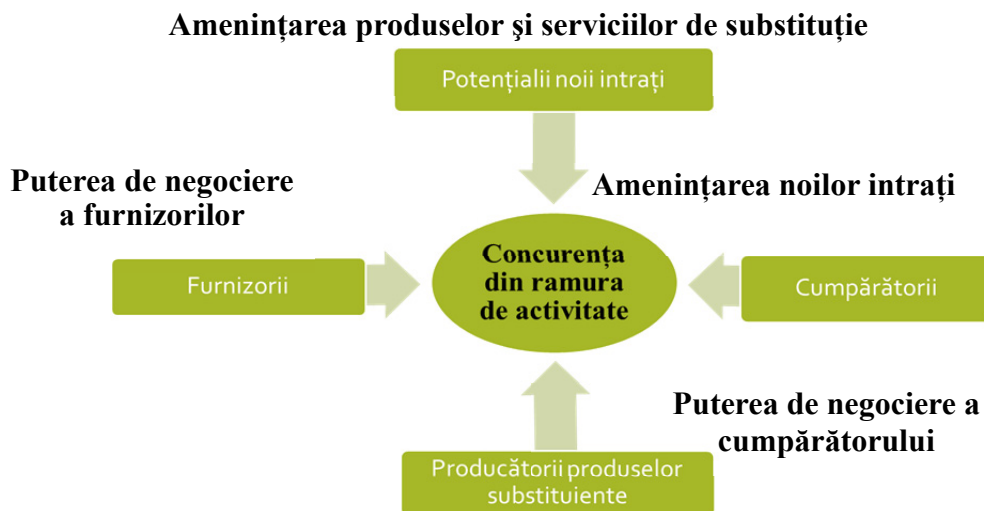
Globalizarea este fenomenul principal al lumii moderne care generează atât **oportunități**, cât și noi **riscuri și amenințări**. Și, în primul rând, economia mondială devine tot mai mult una globală. Și trebuie să recunoaștem, că globalizarea nu are alternative. Ea a devenit o realitate obiectivă a integrării economice a statelor lumii, proces început de multe decenii în urmă (sau poate

chiar cu sute de ani în urmă, dacă să considerăm începutul globalizării descoperirea Americii de către Cristofor Columb), având astăzi ritmuri de creștere mult mai rapide.

Globalizarea vieții economice are, bineînțeles, un șir de **consecințe pozitive**, fiind considerată chiar o forță motrice a creșterii economice. Totodată, prin termenul de globalizare se definesc și un șir de **probleme globale** ale lumii contemporane, cum ar fi rămânerea în urmă a creșterii economice a multor state ale lumii, prevenirea poluării mediului ambiant, asigurarea echilibrului ecologic, asigurarea cu resurse energetice și materii prime etc. Globalizarea a permis, de asemenea, celor bogați să-și mărească veniturile, lumea în care trăim devenind din ce în ce mai polarizată economic. La fel, creșterea rolului pe care îl au organizațiile financiare internaționale – Fondul Moneta Internațional, Banca Mondială, precum și apariția diverselor agregate economice și politice la nivel regional, au provocat frica de apariția unor structuri supranaționale, frica de a pierde unele elemente de suveranitate națională, de dispariție a culturilor, identităților naționale.

Indiferent dacă sunt mari sau mici, puternice sau slabe, țările sunt egale în fața noilor reguli ale jocului schimburilor economice internaționale. Statele lumii concurează între ele deoarece doresc să-și extindă prezența pe piețele mondiale. Competiția dintre state înseamnă competiția dintre legislațiile acestora, procedurile administrative, sistemele fiscale, monetare, financiare, comerciale, educaționale, sociale, ecologice, judecătorești și altele. Trebuie să recunoaștem, în acest context, că **teoria concurențială** și cea a **avantajelor competitive** au fost elaborate în baza experienței economiilor (statelor) mari și în cu totul alte situații economice decât cele actuale. Dacă acceptăm că modelul lui Porter, (10,11) nu se referă la întreprinderi concrete, dar analizează mediul de afaceri în întregime, atunci putem considera că datorită globalizării, dar și noilor tehnologii informaționale și de comunicare, cel puțin patru din cele cinci forțe concurențiale manifestă tendință de creștere:

- Puterea cumpărătorilor, datorită creșterii semnificative a ofertelor, accesului la informații datorită internetului și comerțului on-line, posibilităților mai mare de negociere a ofertelor;
- Puterea produselor de substituție, din aceleași considerente, dar și accelerării progresului tehnico-științific, apariției de noi materiale, tehnologii;
- Puterea noilor intrări pe piață, datorită mișcării libere a bunurilor, capitalului, forței de muncă, liberalizării economice la general, scăderii costurilor intrării pe piață;
- Forța concurenților, datorită dezvoltării companiilor transnaționale, care pun pe prim plan eficiența economică și extinderea prezenței acestora pe alte piețe decât cea de reședință, inclusiv în statele cu economii emergente;
- Forța furnizorilor la prima vedere scade în intensitate, datorită oportunităților oferite de rețeaua Internet prin oferirea unui volum mare de informații despre produse, prețuri, locul unde pot fi achiziționate, respectiv, puterea de negociere a acestora este în descreștere, dar și aceasta nu trebuie ignorată.

Desen 2. Modelul forțelor concurențiale (după Porter)

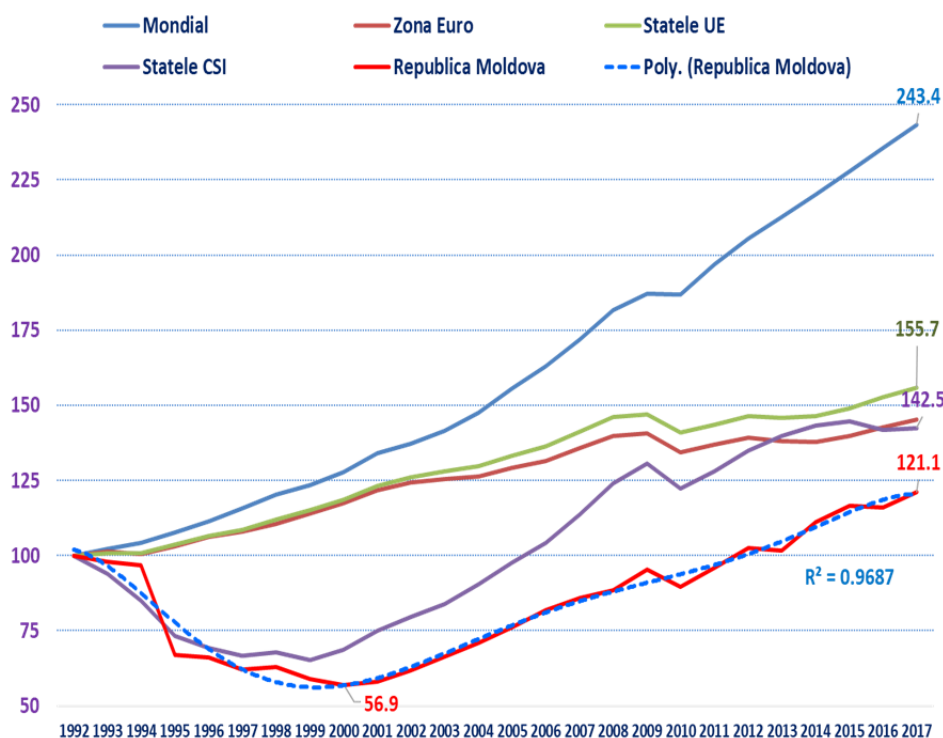
Este și firesc, că **nu toate economiile au fost pregătite pentru a face față unei concurențe declanșate de globalizare**, iar cea a Republicii Moldova nu este o excepție, confruntându-se cu riscul rămânerii în urmă din punct de vedere al dezvoltării și competitivității economice în comparație cu alte state din regiune. În cazul nostru, se mai adaugă lipsa totală a experienței în edificarea statală, tranziția de la o economie centralizat-planificată la una de piață, constituirea noii statalități simultan cu destrămarea vechiului sistem, lipsa unui plan unic de înlăptuire a reformelor, provocările cu care s-a ciocnit, încercările de a rezolva problemele doar intuind cu aproximație rezultatele etc. Drept consecință, pentru **primul deceniu de reformare economică (1991-2001)** Republica Moldova s-a plasat pe primul loc în lume după scăderea medie anuală a PIB-lui în perioada respectivă – 8,5 %, fiind urmată de Georgia – 8,2 %, Tadjikistan – 7,6 %, Ucraina – 6,6 %, Congo – 5,4 %, Sierra Leone – 3,7 %, Letonia – 3,6 %, Rusia – 3,3 %, Kirghizstan – 3,2 %, Lituania – 2,9 % (12) (tabelul 4).

Tabelul 4

Scăderea medie anuală a PIB-lui în perioada 1991-2001

Republica Moldova	8,5%
Georgia	8,2%
Tadjikistan	7,6%
Ucraina	6,6%
Congo	5,4%
Sierra Leone	3,7%
Letonia	3,6%
Rusia	3,3%
Kirghizstan	3,2%
Lituania	2,9%

De menționat și faptul, că, începând cu anul 1998, după o scădere cu aproape 60% față de anul 1990, **declinul economic a fost stopat și au apărut premisele unei recuperări și creșteri economice**. Cu toate acestea, ritmul de creștere a PIB-ului este inferior celui atins la nivel mondial, în statele din Europa Centrală și de Est și chiar în statele CSI, și doar în ultimii ani Republica Moldova s-a apropiat, după mărimea acestui indicator, de nivelul atins în anul 1992 .

Desenul 3. Dinamica PIB-ului la nivel mondial, pe grupe de țări și Republica Moldova în raport cu anul 1992 (prețuri curente, dolari SUA)

Situația este similară și după mărimea PIB-ului pe cap de locuitor după paritatea de cumpărare a valutei naționale, acesta fiind, în anul 2018, de 5,9 ori mai mic decât media în statele Uniunii Europene și de 2,9 ori mai mic decât în mediu pe statele CSI (tabelul 5).

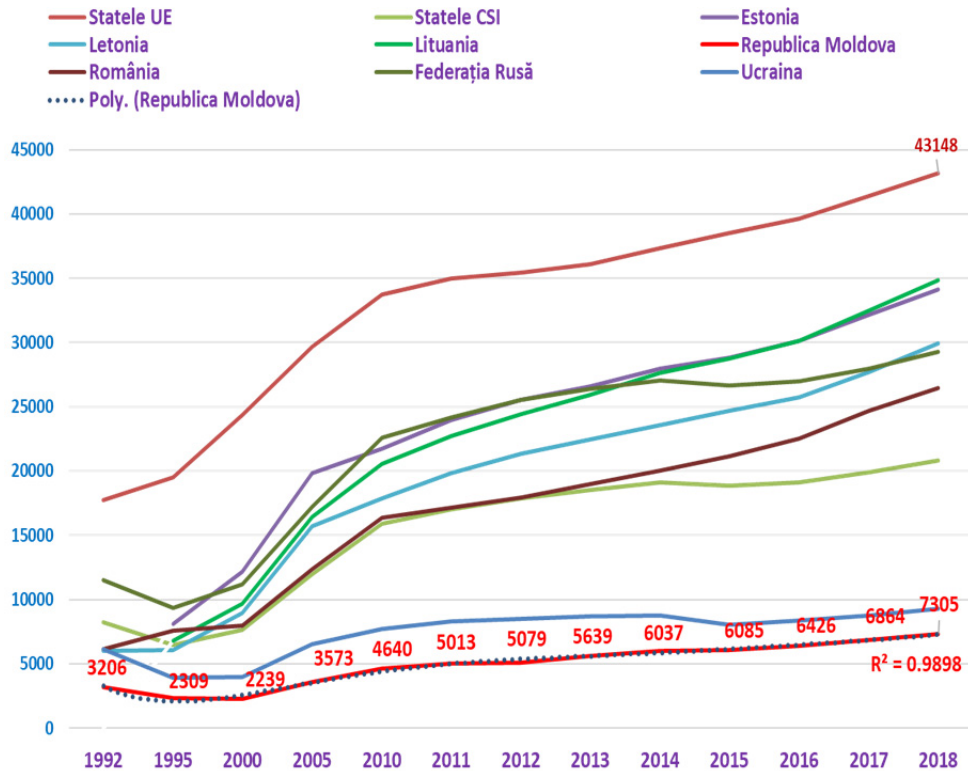
Tabelul 5

Valoarea PIB-ului pe cap de locuitor după paritatea de cumpărare a valutei naționale în anii 1992-2018 (prețuri curente, dolari SUA)

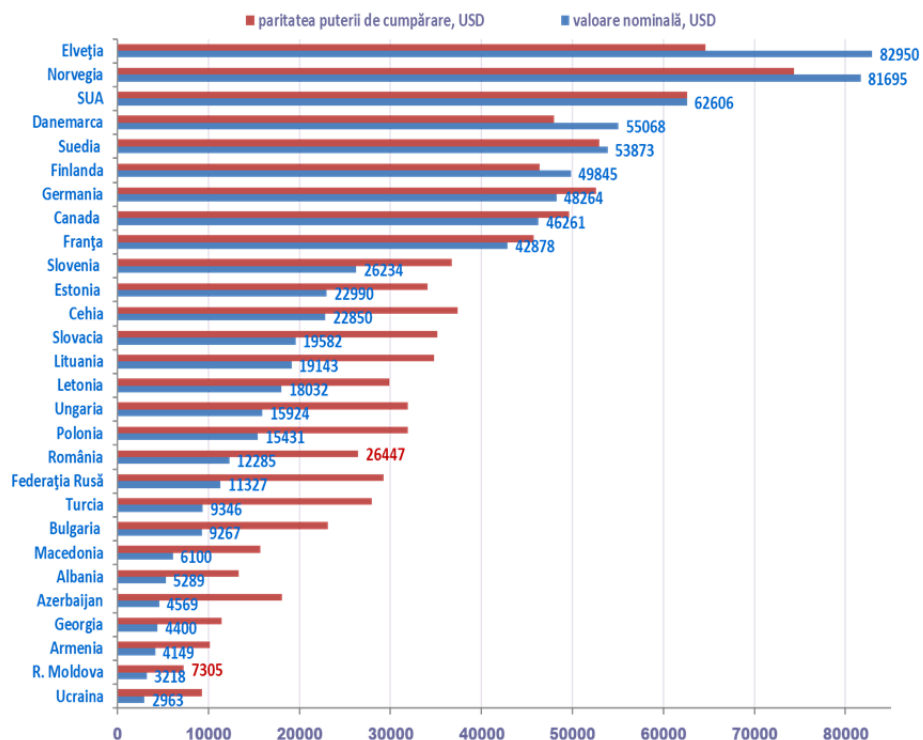
	1992	1995	2000	2005	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Statele UE	17757	19504	24327	29650	33723	37344	38514	39643	41394	43148
Statele CSI	8236	6479	7673	11952	15904	19147	18871	19144	19888	20827
Estonia	n/a	8124	12198	19837	21746	27951	28786	30107	32130	34096
Letonia	6008	6087	8923	15683	17852	23560	24709	25717	27685	29901
Lituania	n/a	6817	9657	16433	20547	27622	28751	30129	32463	34826
Republica Moldova	3206	2309	2239	3573	4640	6037	6085	6426	6864	7305
România	6160	7566	7943	12345	16388	20042	21123	22509	24686	26447
Federația Rusă	11494	9381	11175	17184	22556	27063	26645	27002	27964	29267
Ucraina	6164	3879	3991	6505	7710	8760	8020	8340	8754	9283

Sursa: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2019

Desenul 4. Valoarea PIB-ului per capita după paritatea de cumpărare a valutei naționale în anii 1992-2018 (prețuri curente, dolari SUA)

Desenul 5. Repartizarea statelor după mărimea PIB-ului per locuitor la valoarea nominală și la paritatea puterii de cumpărare în 2018 (prețuri curente, dolari SUA)

Pe parcursul ultimilor 26 de ani PIB pe cap de locuitor, după paritatea de cumpărare a valutei naționale, a crescut în România de 4,3 ori, Letonia – de 5,0 ori, în medie pe statele UE – de 2,4 ori, acest indicator s-a dublat și pentru R. Moldova, dar având o valoare inițială foarte mică, această creștere nu poate fi considerată a fi una esențială.

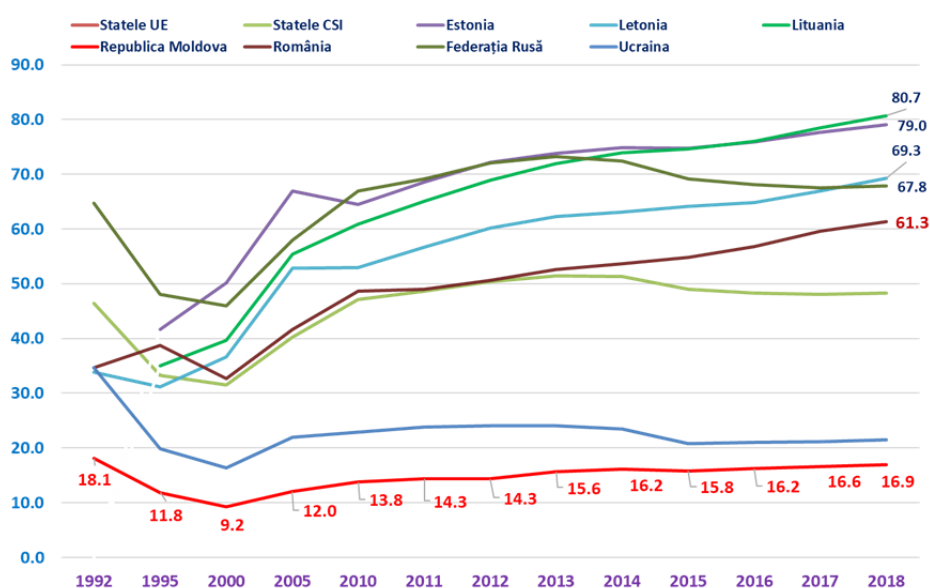
După acest indicator rezultatele Republicii Moldova sunt mult mai inferioare în comparație cu multe din statele post-sovietice sau din regiune. Astfel, PIB-ul pe cap de locuitor constituie în prezent în Lituania 80,7% din media înregistrată în statele UE, în Estonia – 79,0%, Federația Rusă – 67,8%, România – 61,3%, Ucraina -21,5%, pe când în Republica Moldova – doar 16,9% (tabelul 6).

Tabelul 6

Raportul dintre PIB-ul pe cap de locuitor după paritatea de cumpărare a valutei naționale în diverse state față de media UE în anii 1992-2018 (prețuri curente, dolari SUA)

	1992	1995	2000	2005	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Statele UE	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Statele CSI	46.4	33.2	31.5	40.3	47.2	51.3	49.0	48.3	48.0	48.3
Estonia	n.d.	41.7	50.1	66.9	64.5	74.8	74.7	75.9	77.6	79.0
Letonia	33.8	31.2	36.7	52.9	52.9	63.1	64.2	64.9	66.9	69.3
Lituania	n.d.	35.0	39.7	55.4	60.9	74.0	74.6	76.0	78.4	80.7
Republica Moldova	18.1	11.8	9.2	12.0	13.8	16.2	15.8	16.2	16.6	16.9
România	34.7	38.8	32.7	41.6	48.6	53.7	54.8	56.8	59.6	61.3
Federația Rusă	64.7	48.1	45.9	58.0	66.9	72.5	69.2	68.1	67.6	67.8
Ucraina	34.7	19.9	16.4	21.9	22.9	23.5	20.8	21.0	21.1	21.5

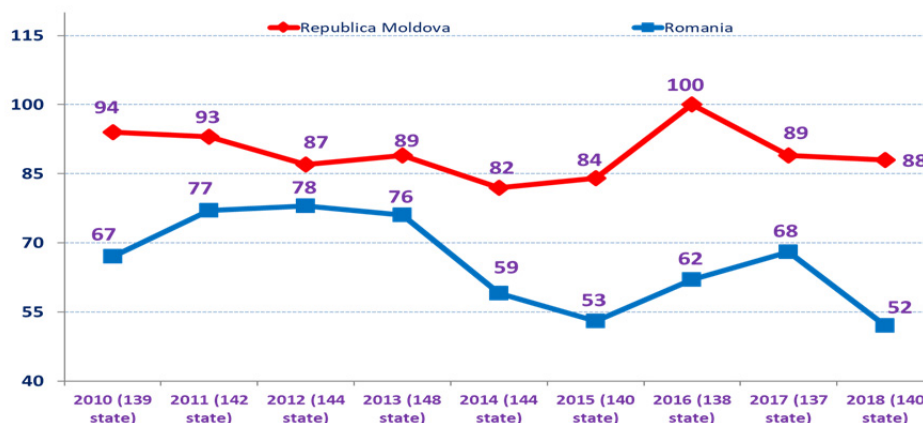
Sursa: calculat de autor după International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2019

Desenul 6. Dinamica raportului dintre PIB-ul per capita după paritatea de cumpărare a valutei naționale în diverse state față de media UE în anii 1992-2018 (prețuri curente dolari SUA)

De menționat că, criza economică și financiară, care a afectat recent majoritatea statelor lumii, a generat procese în stare să schimbe sistemul economic și social la nivel global. În situația creată, o importanță deosebită capătă găsirea unor noi modele de dezvoltare, recunoscându-se că **competitivitatea și eficiența vor reprezenta factorii determinanți ai sustenabilității creșterii economice**. În acest context, problematica competitivității economice, a dobândirii și menținerii avantajelor competitive, folosirii eficiente a factorilor care le determină, precum și dezvoltarea durabilă la general a economiilor naționale, devine una prioritară și foarte actuală.

Este cunoscut, că **Forumul Economic Mondial** publică anual, începând cu anul 1979, **Raportul Competitivității Globale (15)**, considerat ca cea mai importantă și credibilă sursă de date comparabile privind creșterea competitivității economice, monitorizând politicile aplicate de guverne, sugerând măsurile necesare a fi luate de către acesta. De menționat, că începând cu anul 2010, poziția Republicii Moldova în acest clasament nu s-a îmbunătățit considerabil, cea mai bună fiind în anul 2014 – poziția 82 din 144 state, și o scădere bruscă de 16 poziții, în anul 2016, poziția 100 din cele 138 state participante (datorită crizei din sistemul bancar al Republicii Moldova și efectele generate de aceasta), și o revenire pe poziția 88 în anul 2018 din cele 140 de state incluse în clasament.

Desenul 7. Evoluția poziției Republicii Moldova în raportul competitivității globale în perioada 2011 – 2018

Republica Moldova este considerată astăzi în lume ca având o **economie bazată pe folosirea intensivă a factorilor primari**, de rând cu state, precum Bangladesh, Burkina Faso, Etiopia, Kîrgîzstanul sau Tadjikistanul, state aflate, preponderent, la începutul procesului de dezvoltare. Pentru acestea este specifică **concentrarea exporturilor în industriile care exploatează avantajul prețului scăzut al factorilor primari (resurse naturale, condiții climaterice, forță de muncă)**. În astfel de economii, **concurența este, de regulă, scăzută, industriile subfurnizoare sunt insuficiente sau inexistente, puterea de cumpărare scăzută face piața puțin atractivă, tehnica și tehnologiile sunt în mare măsură importate**. Economia, la acest stadiu, este foarte sensibilă la crizele economice mondiale și la schimbarea cursurilor valutare, care duc la instabilitatea cererii și a prețurilor. Pe lângă aceasta, avantajele competitive bazate pe dotarea cu factorii de producție sunt puțin protejate. (Pentru comparație, România este inclusă în categoria de state cu o economie bazată pe investiții și eficiență, adică nivelul doi, alături de China, Georgia, Serbia, Bulgaria, Macedonia, Rusia și alte state).

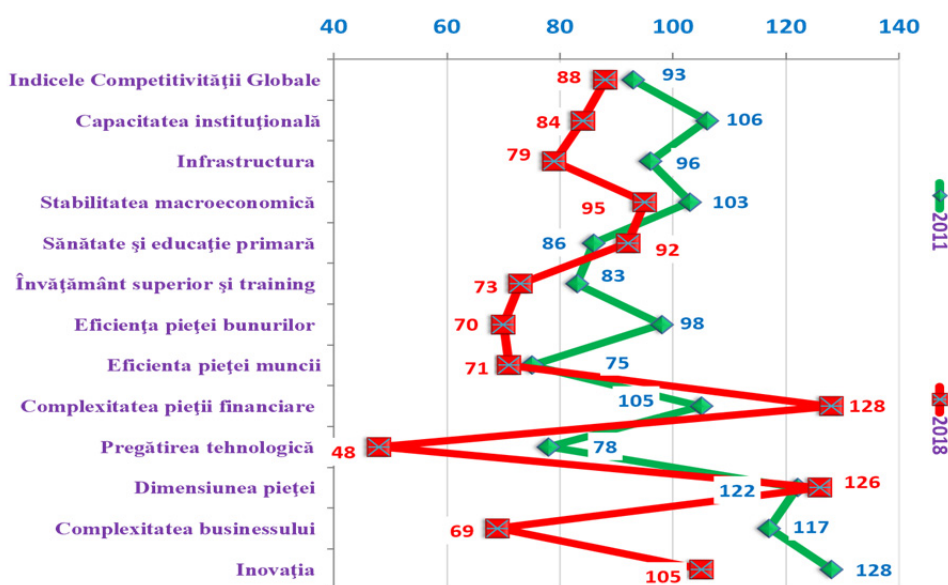
Tabelul 7

Repartizarea statelor lumii pe nivele de dezvoltare în 2017 (137 state)

Stadiul I	Tranziția de la Stadiul I la Stadiul II	Stadiul II	Tranziția de la Stadiul II la Stadiul III	Stadiul III
Bangladesh	Algeria	Albania	Arabia Saudită	Australia
Benin	Azerbaidjan	Armenia	Argentina	Canada
Burkina Faso	Honduras	Bulgaria	Chile	Cipru
Campucia	Kazahstan	China	Croația	Cehia
Etiopia	Kuweit	Ecuador	Letonia	Hong Kong
India	Mongolia	Georgia	Liban	Israel
R.Moldova	Nigeria	Macedonia	Lituania	Japonia
Kirghizstan	Philipine	Muntenegru	Polonia	Norvegia
Pakistan	Ucraina	România	Slovacia	Slovenia
Tadgikistan	Venesuela	Rusia	Turcia	Statele UE15
Yemen	Vietnam	Serbia	Ungaria	SUA
...	...	...	...	...
35state	15 state	31 state	20 state	36 state

Trebuie să recunoaștem aici și faptul, că chiar dacă cea mai marea parte a economiei R. Moldova continuă să se bazeze pe utilizarea extensivă a factorilor de producție, există și o parte a economiei care poate fi considerată ca aparținând unei economii bazate pe investiții și eficiență, apar și embrionii unei economii bazate pe inovare, în special în sectorul Tehnologiilor Informaționale și Comunicaționale, domeniu cu un potențial competitiv ridicat.

În acest context, Republica Moldova continuă să prezinte serioase decalaje de competitivitate în raport cu majoritatea absolută a statelor europene, la nivelul tuturor elementelor care determină capacitatea competitivă, iar decalajul cel mai mare se manifestă, în primul rând, în ceea ce privește inovarea și dezvoltarea pieței financiare – poziția 128.

Desenul 8. Indicele Competitivității Globale al Republicii Moldova în anii 2011-2018

Republica Moldova are nevoie de o politică în domeniul competitivității, care însă nu trebuie privită ca o parte a politicii economice la general, dar însăși politica economică în ansamblu trebuie să fie orientată spre creșterea competitivității. Și, în primul rând, poate fi vorba despre lichidarea discrepanțelor critice în competitivitate, după care Republica Moldova rămâne cu mult în urma altor state ale lumii, care, vorbind despre cele identificate în Raportul Competitivității Globale pentru anul 2018-2019, se referă la:

- Nivelul foarte slab de dezvoltare a clusterilor (poziția 136 din 140 de state incluse în clasament);
- Ușurința de a găsi angajați calificați (poziția 135);
- Siguranța sistemului bancar (poziția 134);
- Calitatea drumurilor (poziția 130);
- Independența sistemului judiciar (poziția 130);
- Dezvoltarea companiilor inovatoare (poziția 129);
- Eficiența sistemului financiar (poziția 128);
- Dimensiunea pieței (poziția 125);
- Credite neperformante în valoarea portofoliului de credite (poziția 122);
- Disponibilitatea capitalului de risc (poziția 121);

Lista poate fi continuată în dependență de obiectivele propuse.

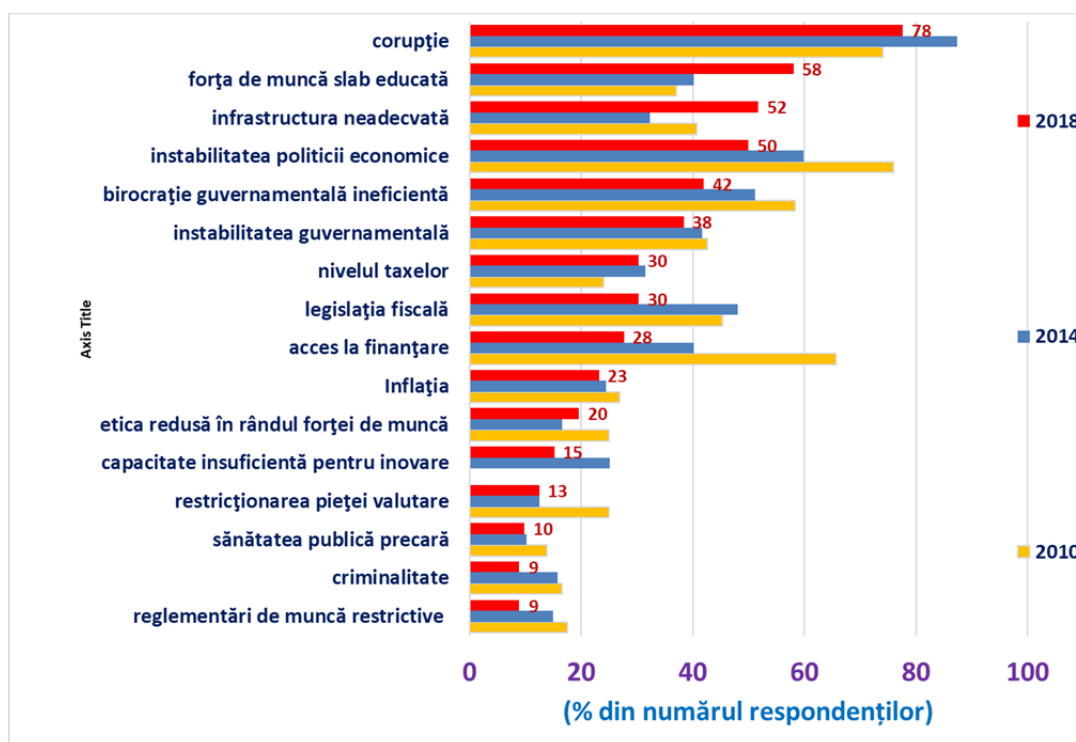
1. *Stadiul dezvoltării clusterelor – 136 în rating mondial;*
2. *Ușurința de a găsi angajați calificați - 135 în rating mondial;*
3. *Siguranța băncilor – 134 în rating mondial;*
4. *Calitatea drumurilor – 130 în rating mondial;*
5. *Independența judiciară - 130 în rating mondial ;*
6. *Dezvoltarea companiilor inovatoare - 129 în rating mondial;*
7. *Eficiența sistemului financiar – 128 în rating mondial;*
8. *Produsul intern brut (PPP, \$) pe cap de locuitor – 127 în rating mondial;*
9. *Dimensiunea pieței - 126 în rating mondial;*
10. *Rata impozitului pe muncă % - 125 în rating mondial;*
11. *Eficiența serviciilor de transport aerian – 125 în rating mondial;*
12. *Credite neperformante în valoarea portofoliului de credite (%) – 122 în rating;*
13. *Disponibilitatea capitalului de risc – 121 în rating mondial;*
14. *Eficiența cadrului juridic în soluționarea litigiilor – 120 în rating mondial;*
15. *Eficiența cadrului juridic în reglementări – 120 în rating mondial;*
16. *Gradul de dominare pe piață - 119 în rating mondial ;*
17. *Nivelul formării personalului - 117 în rating mondial;*
18. *Calitatea formării profesionale – 117 în rating mondial;*
19. *Eficiența procesului de lichidare a întreprinderilor – 117 în rating mondial ;*
20. *Cooperarea multilaterală cu părțile interesate - 117 în rating mondial.*

Factori cu impact negativ asupra competitivității Republicii Moldova în anul 2018

Succesul sau eșecul în afaceri, în cadrul unei economii, se poate datora unei mari diversități de factori cu impact negativ sau pozitiv în derularea afacerilor reale. Experiența statelor economic dezvoltate ne demonstrează, că creșterea competitivității acestor țări a început la nivelul unor întreprinderi concrete. Și dacă pentru a supraviețui, o întreprindere nu trebuie decât să se adapteze continuu la mediul în care activează, atunci pentru a fi competitivă, ea are nevoie ca mediul însuși să respecte anumite reguli favorizante. Sensul de mediu, în acest caz, poate fi înțeles ca o totalitate de performanțe ce sunt prezentate atât de mediul legislativ, politic, cultural și economic, cât și de schimbările esențiale ale sistemului de valori, și ale comportamentului social, în general.

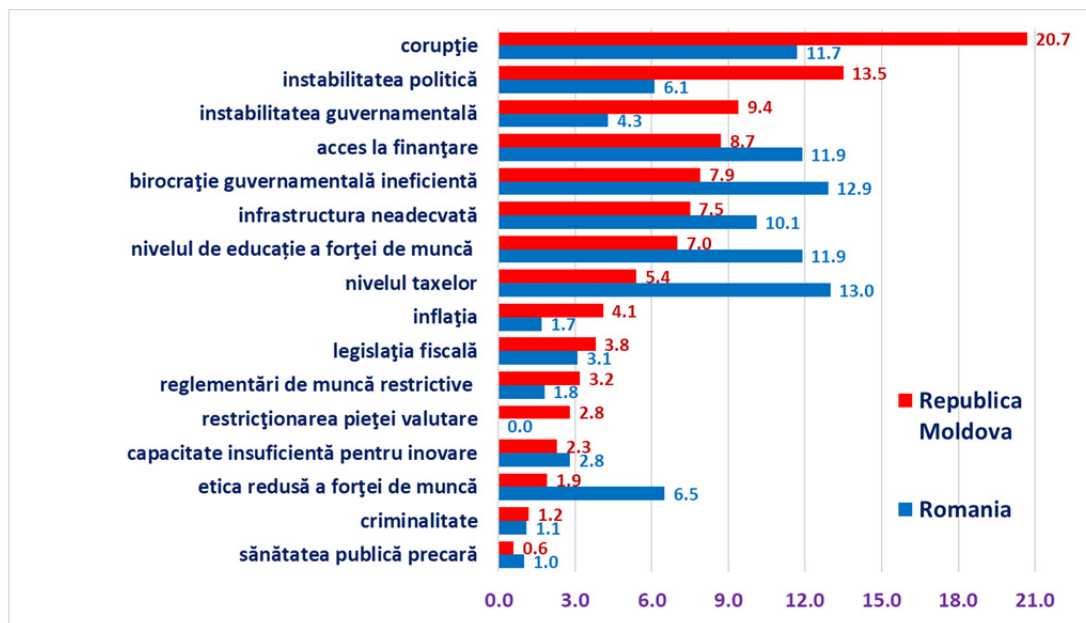
În acest context, vorbind despre ultima cercetare pe care am efectuat-o în anul 2018, în baza opiniilor managerilor de companii din Republica Moldova, reprezentanți a celor mai importante sectoare ale economiei naționale, în calitate de factori cu un impact negativ mai mare asupra derulării afacerilor sunt considerați (des.) :

1. Corupția – factor menționat de 78 % din totalul întreprinderilor chestionate;
2. Forța de muncă slab educată – 58 %;
3. Infrastructura neadecvată – 52 %;
4. Instabilitatea politicii economice – 50 %;
5. Birocrația guvernamentală ineficientă – 42 %;

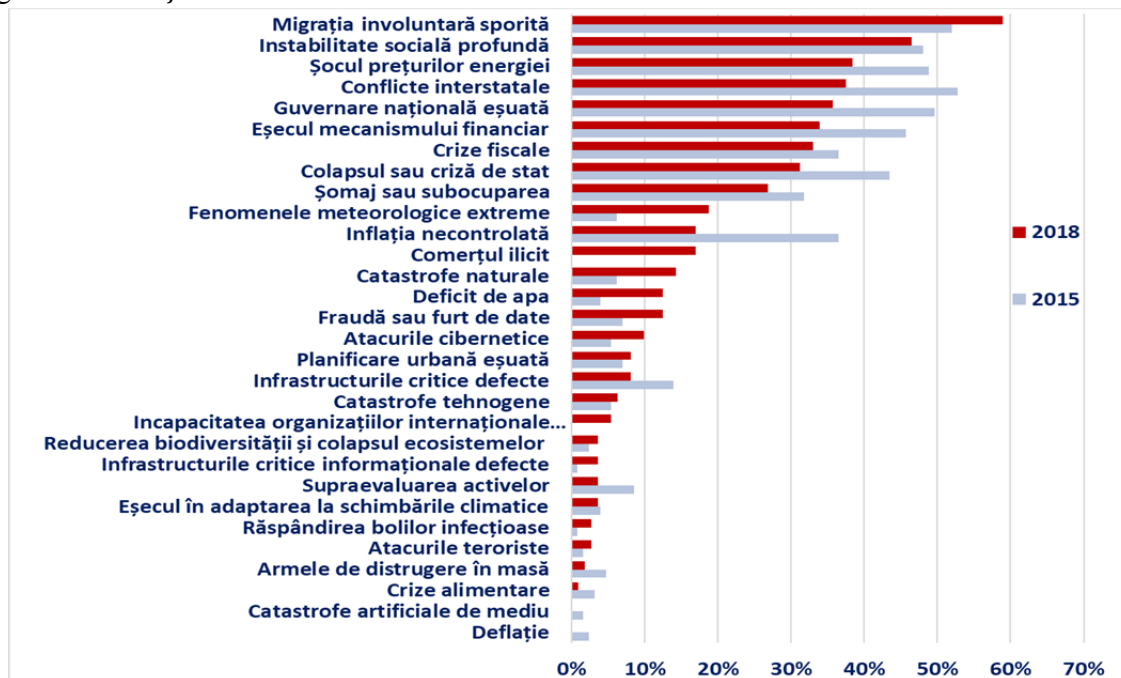
Desenul 9. Incidența factorilor cu impact negativ în derularea afacerilor în anii 2010-2018

Și dacă pentru Republica Moldova acești factori sunt preponderent de ordin politic, atunci pentru România – de ordin economic (des.10).

Desenul 10. Ierarhizarea factorilor cu impact negativ în derularea afacerilor în Republica Moldova și România în anul 2018 (% din numărul respondenților)

Totodată, vorbind despre riscurile care ar putea afecta afacerile în următorii 10 ani, aceasta confirmă încă o dată constatarea anterioară, considerându-se a fi: migrația involuntară sporită, instabilitatea socială profundă, șocul prețurilor la resurse energetice, eventuale conflicte interstatale, eșuarea guvernării naționale.

Desenul 11. Riscurile globale care vor afecta derularea afacerilor în Republica Moldova în următorii 10 ani

Cu toate cele indicate mai sus, nu putem să nu recunoaștem și faptul că, în situația în care omenirea nu s-a confruntat anterior cu cazuri similare celor prin care a trecut Republica Moldova, de rând cu alte state ex-sovietice, din 1991 încoace, și **știința economică** s-a dovedit a fi nepregătită

pentru a oferi soluții. În același timp, nu putem să nu observăm și faptul, că în prezent cu toate criticile care i se aduc, întregul mecanism al economiei este deja altul, altele sunt structurile de bază ale economiei, s-a impus o altă gândire economică, avem o altă gândire managerială și un alt comportament al întreprinderilor, ceea ce ne demonstrează, că și economia Republicii Moldova, încet, dar sigur, se adaptează la condițiile de piață.

Iar problemele principale, cu care se confruntă în prezent economia Republicii Moldova, în linii generale nu sunt de ordin economic și țin preponderent de:

- nesoluționarea conflictului transnistrean și lipsa unei perspective clare a viitorului statului Republica Moldova, motiv din care persistă o pronunțată instabilitate politică și o atractivitate investițională scăzută;

- nereformarea sistemului judiciar, respectiv, lipsa încrederii în protejarea proprietății, cu aceleași consecințe.

În rest, după cum menționa Adam Smith în 1776, (14), "Pentru a ridica un stat de la cea mai joasă treaptă a barbarismului la cea mai înaltă treaptă a bunăstării, este nevoie de pace, impozite ușoare și îngăduință în dirijare – toate celelalte le va face mersul natural al evenimentelor".

Bibliografie:

1. Юваль Ной Харари. Sapiens: Краткая история человечества.- Москва, Синдбад, 2018.-520 с.
2. Tomas Piketty. Capitalul secolului XXI. – Editura Litera, București, 2015, 1008p.
3. <https://sputnik.md/infographics/20190415/25517852/Alarmant-Moldova-lider-top-reducerea-numrului-populatiei.html>
4. Peter Dizikes. The meaning of the butterfly// Globe Newspaper Company, June, 2008.
5. <https://www.bursa.ro/era-digitala-si-viitorul-profesiei-contabile-46788032>
6. Annie Jacobsen. Creierul Pentagonului.- București, Litera, 2018, 570 p.
7. www3.weforum.org/docs/WEF_Global_Risks_Report_2019.pdf
8. <https://romania.europalibera.org/a/forumul-economic-mondial-un-conflict-interstatal-printre-primele-cinci-riscuri-la-adresa-romaniei/29766>
9. <https://cursdeguvernare.ro/davos-raport-2019-topul-riscurilor-globale-confruntarea-nationalism-globalizare-6-din-cele-mai-mari-10-riscuri-globale-au-de-face-cu-mediul-urmatorii-10-ani.html>
10. <https://www.storyboardthat.com/ro/articles/b/portari-cinci-forțe>
11. <https://ro.scribd.com/doc/46910790/Modelul-Lui-Porter>
12. <https://books.google.md/books?id=HP7eBMn6aGUC&pg=PA32&lpg=PA32&dq=The+economist,+2003+economic+decrease+1991-2001,+by+countries&source=bl&ots=9hq1hcnJnp&sig=ACfU3U3htLk5F0x9Foe8UE2aSHEE8PT5JQ&hl=ro-MD&sa=X&ved=2ahUKEwiQ3Kma4cHmAhUCsaQKHYuuD78Q6AEwEHoECAgQAQ#v=onepage&q=The%20economist%2C%202003%20economic%20decrease%201991-2001%2C%20by%20countries&f=false>
13. Monetary Fund, World Economic Outlook Database, April 2019
14. Adam Smith. Avuția Națiunilor. Chișinău, Universitas, 1992, 356p.
15. www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf